

# HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 17 mars 2020

Mål nr

B 5301-18

## **PARTER**

### **Klagande**

1. AK

Ombud och offentlig försvarare: Advokat CC

2. ML

Ombud och offentlig försvarare: Advokat HH

3. BM

Ombud och offentlig försvarare: Advokat RS

4. MR

Ombud och offentlig försvarare: Advokat MH

5. SW

Ombud och offentlig försvarare: Advokat TN

6. Föreningen Svenska Tonsättare, 802003-5369

Box 17092

104 62 Stockholm

Ombud: Advokat HH

7. Sveriges kompositörer och textförfattare, 802001-1337

Box 17092

104 62 Stockholm

Ombud: Advokat CC

**Motpart**

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

**SAKEN**

Givande av muta m.m.

**ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE**

Svea hovrätts dom 2018-10-05 i mål B 377-18

---

**DOMSLUT**

Högsta domstolen förklarar att middagstillställningarna inte är att anse som otillbörliga förmåner.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet i övrigt.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom, utom i fråga om ersättning till de offentliga försvararna, och fastställer tingsrättens domslut.

CC ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av AK i Högsta domstolen med 27 600 kr. Av beloppet avser 22 080 kr arbete och 5 520 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

HH ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av ML i Högsta domstolen med 24 581 kr. Av beloppet avser 19 665 kr arbete och 4 916 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

RS ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av BM i Högsta domstolen med 25 443 kr. Av beloppet avser 20 355 kr arbete och 5 088 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

MH ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av MR i Högsta domstolen med 23 568 kr. Av beloppet avser 18 854 kr arbete och 4 714 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

TN ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av SW i Högsta domstolen med 29 325 kr. Av beloppet avser 23 460 kr arbete och 5 865 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

Föreningen Svenska Tonsättare ska få ersättning av allmänna medel för rättegångskostnader i hovrätten med 9 767 kr avseende ombudsarvode. I beloppet ingår mervärdesskatt med 1 953 kr.

Sveriges kompositörer och textförfattare ska få ersättning av allmänna medel för rättegångskostnader i hovrätten och i Högsta domstolen med 112 235 kr. Av beloppet avser 63 000 kr ombudsarvode, 37 235 kr utlägg och 12 000 kr mervärdesskatt.

### **YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.**

AK, ML, BM, MR och SW har yrkat att Högsta domstolen ska frikänna dem. BM, MR och SW har yrkat också att besluten om förverkande ska upphävas. AK har yrkat att straffet i vart fall sätts ned.

Sveriges kompositörer och textförfattare (SKAP) och Föreningen Svenska Tonsättare (FST) har yrkat att Högsta domstolen ska avslå yrkandena om företagsbot eller i vart fall sätta ned företagsboten.

Riksåklagaren har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Högsta domstolen har meddelat det prövningstillstånd som framgår av punkten 5.

### **DOMSKÄL**

#### **Bakgrund**

1. Målet rör ett antal middagstillställningar – vårfester och julfester – som anordnats av SKAP respektive FST.
2. AK och ML, som företrädare för SKAP respektive FST, åtalades för givande av muta. AK åtalades också för bestickning enligt tidigare straffbestämmelser. Gärningarna bestod i att de bjudit in ett antal personer som varit anställda vid myndigheterna Statens musikverk och Statens kulturråd till tillställningarna. De inbjudna personerna åtalades i sin tur för tagande av muta och, enligt tidigare straffbestämmelser, för mutbrott. Vidare yrkade åklagaren att SKAP och FST skulle åläggas företagsbot.

3. Tingsrätten ogillade åtalet i dess helhet. Rätten ansåg visserligen att de åtalade föll in under de personkretsar som kan ge respektive ta emot mutor, att tillställningarna kunde ses som förmåner, att mottagarna fått inbjudan i deras egenskap av befattningshavare vid myndigheterna och att de hade möjlighet att inom ramen för sina anställningar utöva inflytande på bidragsbeslut som kunnat beröra SKAP och FST, varför kravet på tjänstesamband var uppfyllt. Däremot ansåg tingsrätten att förmånerna inte var otillbörliga på sätt som krävs enligt straffbestämmelserna.

4. Hovrätten har gjort motsatt bedömning i frågan om otillbörlighet och dömt de åtalade till dagsböter. Hovrätten har också bifallit åklagarens yrkanden om företagsbot och om förverkande.

#### **Frågan i Högsta domstolen**

5. Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om middagstillställningarna, med utgångspunkt i vad hovrätten har funnit utrett beträffande gärningarna, är att anse som otillbörliga förmåner. Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

#### **Den rättsliga regleringen**

6. Den som är arbetstagare eller utövar uppdrag och tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget döms för tagande av muta enligt 10 kap. 5 a § första stycket brottsbalken. Den som lämnar, utlovar eller erbjuder en otillbörlig förmån i fall som avses i 5 a § döms enligt 5 b § för givande av muta. Ansvar för motsvarande gärningar begångna före den 1 juli 2012 följer av 20 kap. 2 § och 17 kap. 7 § brottsbalken i tidigare lydelse.

7. Den nyare lagstiftningen är inte avsedd att ändra den tidigare innebörden av straffbestämmelserna (jfr prop. 2011/12:79 s. 44). Motivuttalanden,

praxis och litteratur som avser de förutvarande bestämmelserna ska därför fortsatt ges betydelse.

### **Utgångspunkter för otillbörlighetsbedömningen**

8. Att något är otillbörligt innebär att det är oacceptabelt med hänsyn till rådande sociala eller etiska normer. Området för vad som är otillbörligt kan alltså påverkas av samhällsutvecklingen och synsättet kan därför komma att ändras över tid.

9. Otillbörligheten enligt straffbestämmelserna om muta anknyter till förekomsten av en förmån (se a. prop. s. 27). Uttrycket ”otillbörlig förmån” är vagt. När ett sådant uttryck används för att avgränsa området för vad som är straffbart, måste lagtolkningen präglas av försiktighet i syfte att tillgodose legalitetsprincipen (jfr Lagrådet i a. prop. s. 74). Styrande blir kravet på att den enskilde ska kunna förutse när han eller hon agerar på ett straffbart snarare än ett olämpligt sätt. Det är därför inte tillräckligt att ett handlande är olämpligt eller oetiskt i mer allmän bemärkelse. För att vara straffbart måste handlandet klart ligga utanför gränsen för det godtagbara.

10. Om förmånen har en tydlig och konkret inriktning på att belöna eller påverka till ett pliktstridigt agerande är otillbörligheten i regel uppenbar. I övriga fall måste alla omständigheter som är relevanta i det enskilda fallet beaktas i en helhetsbedömning; ingen enstaka faktor kan i sig ges avgörande betydelse. (Jfr a. prop. s. 21.)

11. En utgångspunkt för otillbörlighetsbedömningen av förmånen bör vara det skyddsintresse som uppstår vid kriminaliseringen. När förmånen lämnas till företrädare för offentlig verksamhet är det därmed i första hand förvaltningens integritet som ska skyddas.

12. Om mottagaren har myndighetsutövande uppgifter är således den straffrättsligt betydelsefulla frågan i vilken mån, objektivt sett, givaren angriper

mottagarens tjänsteintegritet och mottagaren låter integriteten angripas. Det primära skyddsintresset är att myndighetsutövningen sker korrekt och att allmänheten har förtroende för myndigheten. (Jfr a. prop. s. 20 och 27 och ”Älgjakten” NJA 2008 s. 705 på s. 730 f.)

### **Helhetsbedömning av otillbörligheten**

13. Vad som krävs för att tillgodose skyddsintresset måste i hög grad bero av myndighetens uppdrag, arten och inslaget av myndighetsutövning i verksamheten och av mottagarens ställning. Ofta blir den relevanta frågan i vilken utsträckning som förmånen i det enskilda fallet kan antas påverka mottagarens beteende och skapa en konkret risk för att en tjänsteman i mottagarens position påverkas till att gynna givaren på osakliga grunder.

14. I vissa fall innebär emellertid kravet på särskilt integritetsskydd för personer med myndighetsutövande uppgifter att en förmån måste anses otillbörlig trots att den inte objektivt sett kan anses ägnad att påverka personen i tjänsteutövningen. Det handlar då vanligen om att det i stället finns en konkret risk för att allmänhetens förtroende för myndigheten skadas. Särskilt kan detta bli aktuellt när det finns konkreta och aktuella beröringspunkter mellan givaren och mottagaren, såsom ett pågående ärende.

15. Förmånens värde har betydelse för den helhetsbedömning som ska göras. Det ska därvid vägas in om det är fråga om en återkommande förmån och om den kommer även t.ex. närstående till godo. Ju påtagligare inslaget av privat förmögenhetsökning är eller ju tydligare det är att en tacksamhetsskuld kan uppkomma, desto mer konkret blir risken för att förmånen typiskt sett kan påverka mottagaren till att gynna givaren.

16. Förhållandet att mottagaren kan utöva inflytande över en beslutsprocess som kan gynna givaren är av betydelse inte bara för bedömningen av om det

föreligger ett tjänstesamband utan också för bedömningen av otillbörligheten. Detta förhållande kan vara ägnat att ytterligare konkretisera risken.

17. Vid inbjudan till ett evenemang får det betydelse om ett deltagande är naturligt och nyttigt. Bedömningen ska göras med hänsyn till myndighetens uppdrag och mottagarens arbetsuppgifter. Många myndigheter förväntas samverka i en dialog med omvärlden, något som ibland kan komma till direkt uttryck i myndighetens instruktion och som kan skapa förtroende för verksamheten. Ett deltagande kan då ge myndigheten tillfälle att – låt vara i ett delvis socialt sammanhang – informera om verksamheten på ett sätt som når många av dem som berörs av den. Myndighetens företrädare får också möjlighet att tillägna sig upplysningar av betydelse för sitt arbete och den verksamhet som myndigheten ska bedriva. Förutsättningarna för positiva effekter av denna typ ökar om evenemanget kan förväntas få ett brett deltagande. Risken för att deltagandet med fog ska kunna uppfattas som ett integritetsangrepp kan vidare antas minska ju större öppenhet kring evenemanget och deltagandet som råder (jfr Thorsten Cars och Natali Engstam Phalén, *Mutbrott*, 4 uppl. 2020, s. 135).

### **Bedömningen i detta fall**

#### *Ramen för Högsta domstolens prövning*

18. Hovrätten har funnit att följande är utrett om själva tillställningarna. SKAP:s vårfester hölls vid alla tre tillfällena på Grand Hôtel i Stockholm. FST:s julfester hölls på Stockholm Waterfront respektive Winterviken, också i Stockholm. Samtliga tillställningar inleddes med en fördrink varpå det bjöds på trerätters middag. Till maten serverades öl och vin samt i något fall snaps. Med anknytning till föreningarnas verksamhet förekom det musikframföranden, anföranden och stipendieutdelningar. Evenemangen hade ett brett deltagande från bl.a. media och olika intressegrupper.



19. Att SKAP och FST har haft ett intresse av att visa upp sig och sprida kunskap om sin verksamhet till de berörda myndigheterna och omvärlden i övrigt ligger i linje med föreningarnas ändamål. Deras jul- respektive vårfe스터 får ses mot den bakgrunden.

20. Det har inte påståtts att tillställningarna har utgjort typiska mutor i betydelsen att syftet med att bjuda in myndighetsföreträdarna har varit att påverka deras myndighetsutövning. Det har inte heller påståtts att inbjudningarna har haft en sådan följd. Frågan är om det ändå har rört sig om otillbörliga förmåner.

21. Musikverket har till uppgift att i hela landet främja ett varierat musikaliskt utbud som är präglad av konstnärlig förnyelse och hög kvalitet. Myndigheten ska också främja utvecklingen av ett professionellt musikliv. Av förordningen (2010:1922) med instruktion för Statens musikverk framgår vidare att myndigheten särskilt ska vara en resurs för musiklivet genom att som konstnärlig samarbetspart bl.a. tillvarata initiativ, koordinera och stödja samverkansprojekt samt vara en plattform för kontaktförmedling och bildande av nätverk. I den lydelse av förordningen som gällde före den 15 maj 2014 angavs att myndigheten skulle samverka och samråda med kulturområdets myndigheter, institutioner och andra organ.

22. Kulturrådet har, enligt förordningen (2012:515) med instruktion för Statens kulturråd, till uppgift att verka för kulturens utveckling och tillgänglighet genom att fördela och följa upp statliga bidrag och genom andra främjande åtgärder. I den förordning som gällde före den 1 augusti 2012 angavs att Kulturrådet bl.a. skulle följa utvecklingen på kulturområdet och svara för uppföljning av de statliga insatserna samt samla och sprida information om kulturell verksamhet och om åtgärder och initiativ på området.

23. Såväl Musikverket som Kulturrådet har i uppdrag att fördela statsbidrag på kulturområdet. De inbjudna personerna, som på olika sätt har deltagit i myndigheternas respektive beslutsprocesser gällande bidragen, hade under den aktuella tiden följande befattningar. SW var generaldirektör och myndighetschef för Musikverket. Hon var också ordförande i Konstnärliga rådet, som var Musikverkets beslutsorgan i bidragsfrågor. Ytterligare en inbjuden person från Musikverket var chef för den avdelning som beredde bidragsfrågorna; åtalen för givande av muta tar sikte även på det förhållandet att han bjudits in. BM var avdelningschef och ställföreträdande generaldirektör för Kulturrådet. Han var även chef för MR, som i sin tur var enhetschef med ansvar för teater och musik.

24. SKAP och FST är intresseorganisationer för musikskapare. Deras medlemmar har, på samma sätt som andra musikskapare, möjlighet att ansöka om bidrag hos Musikverket och Kulturrådet. SKAP och FST har i vissa fall agerat som förvaltare för projekt som ansökt om och tilldelats bidrag från myndigheterna.

25. AK var ordförande för SKAP och ML var ordförande för FST under den aktuella perioden.

#### *Otillbörlighetsbedömningen*

26. Hovrätten har uppskattat tillställningarnas ekonomiska värde till 1 000 kr per middagsgäst. Förmånerna har i flera fall varit årligen återkommande. De har ibland inkluderat en medföljare till den direkt inbjudne, vilket gett möjlighet för denne att ta med en närstående. Värdet är inte så lågt att detta utesluter ansvar. Varken evenemangens ekonomiska värde eller deras förhållandevis exklusiva karaktär kan dock i sig leda till bedömningen att det är fråga om otillbörliga förmåner.

27. Såväl SKAP som FST har i viss mån kunnat beröras av myndigheternas bidragsbeslut. De inbjudna har också i olika grad kunnat utöva ett visst inflytande över besluten. Myndigheternas beslutsprocess har emellertid varit kollektiv och besluten i hög grad beroende av de omdömen som olika medverkande experter har avgett. Det kan sammantaget inte anses ha förelegat någon konkret risk för att mottagarna skulle utöva ett osakligt inflytande över beslutsprocessen.

28. I de aktuella fallen tillkommer följande ytterligare förhållanden som talar mot otillbörlighet.

29. De inbjudna personerna har haft att beakta sina respektive myndigheters uppdrag och sina egna uppgifter. Att dela ut bidrag inom de anförtrodda områdena, alltså en integritetskänslig verksamhet, har visserligen varit en del av uppdraget. En annan, förhållandevis omfattande, del av uppdraget har emellertid gått ut på att aktivt samverka med olika aktörer inom musikområdet. Det tydliga samverkansuppdraget medför att ett deltagande i middagarna haft ett verksamhetsmässigt berättigande och utgjort ett förtroendebyggande led i de inbjudna personernas tjänsteutövning, inte minst mot bakgrund av det breda deltagande i evenemangen som de kunnat räkna med.

30. Öppenhet har också rått kring evenemangen vilket är ägnat att motverka en misstro mot myndigheternas förmåga att fullgöra sina uppdrag. På så sätt underlättas också en diskussion om hur myndigheter med ett samverkansuppdrag ska möta sin uppgift.

### **Slutsats**

31. Frågan i prövningstillståndet ska besvaras med att middagstillställningarna inte är att anse som otillbörliga förmåner.

32. Vid denna bedömning finns det skäl att meddela prövningstillstånd i målet i övrigt. Med den angivna utgångspunkten har inte något brott begåtts. AK, ML, BM, MR och SW ska därför frikännas och yrkandena om företagsbot för SKAP och FST avslås.

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

\_\_\_\_\_

I avgörandet har deltagit: justitieråden Gudmund Toijer, Ann-Christine Lindeblad, Malin Bonthron, Eric M. Runesson (referent) och Stefan Reimer  
Föredragande justitiesekreterare: Lina Nestor